

author of the article considers methods of training by Montessori system in children's educational establishments of Prague, convinced that the creative classes, in particular the drawing ones, in Montessori groups are lead in a very interesting way. The author describes in details the method of introducing colors to children, exercises that are built according to the individual approach to every child. This method allows children to choose their own teaching material and duration of the exercise. On the example of work of the group-Montessori it is proved that the used educational technology develops artistic taste of the child, his ability to express their feelings through art, sensations from the outside world.

Key words: Montessori Methodology, technology of selfdevelopment, freedom of choice and actions, creative potential of a child.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2016 р.

Прийнято до друку 30.05.2016 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Сташевська І. О.

УДК 373.016:78.087.68

О. Ф. Сбітнєва

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ХОРОВИХ ЗАНЯТТЯХ

Естетичне виховання в науковій літературі розуміють як процес формування цілісного сприйняття і розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності, при цьому підкреслюється, що здатність особистості до творчого самовиявлення вимагає свідомого, цілеспрямованого і систематичного розвитку. Завданням естетичного виховання є не тільки розвиток всіх форм естетичної свідомості, розширення художнього сприйняття, а й організація людських почуттів, включення категорій естетичного рівня в алгоритм власної діяльності. Естетичне виховання повинно проникати в усі сфери дитячого життя, забезпечуватися багатством і різноманітністю засобів виховання.

Найважливішим показником естетичного і культурного розвитку особистості є естетична свідомість. Естетична свідомість в науковій літературі розглядається як найбільш давня і універсальна форма духовного світу людини. В останні десятиріччя питання естетичної свідомості розроблялися у наукових дослідженнях Г. Апресян, О. Арнольдова, В. Асмуса, М. Бахтіна, Д. Беста, О. Бурова, М. Відгофа, Е. Гудмена, І. Джидарьян, Т. Домбровської, А. Зись, І. Зязюна, М. Кагана, Н. Киященко, Є. Крупник, Д. Кучерюк, О. Ларміна, Л. Левчук, В. Лисенкової, В. Личковах, В. Михальова,

В. Мозгот, О. Оніщенко, В. Орлова, Є. Олесіної, В. Панченко, Л. Печко, Р. Рогової, В. Самохвалової, Л. Столович, О. Семашко, Є. Соколова, Є. Торшилової, Є. Фельдмена, Є. Шапінської та інших.

Структуру естетичної свідомості, існування суспільної та індивідуальної свідомості науково обґрунтували у своїх дослідженнях О. Колесникова, В. Лозовий, Н. Чібісова. О. Шила. До структури естетичної свідомості, яка є результатом розвитку естетичної культури і одночасно її вираженням, Д. Кучерюк, Л. Левчук, О. Оніщенко, В. Панченко відносять: почуття, смак, ідеал, потребу, наголошуючи при цьому на важливості естетичних відчуттів, що характеризують рівень соціалізації особистості, її потреби, ціннісні орієнтації.

Естетична потреба пов'язана з усіма компонентами естетичної свідомості, але, в той же час, є спрямовуючим фактором особистості до естетико-культурного самовдосконалення. Потреба входить у структуру особистості і свідомості, дозволяє простежити процес становлення і розвитку суб'єкта естетичної діяльності як продукту культури суспільства. Естетичні потреби особистості обумовлюють різноманітні види художньо-естетичної діяльності, виконуючи важливу мотиваційну роль, вони переживаються і усвідомлюються особистістю як потяг до мистецтва та намагання творити естетичні цінності. Структура художньо-естетичної свідомості є результатом розвитку естетичної культури і одночасно її вираженням, а компоненти художньо-естетичної свідомості – естетичне почуття, смак, ідеал, потреба, з одного боку стійкі, а з іншого – мобільні та можуть змінюватися. Такої думки дотримувались В. Бутенко, І. Герасимова, С. Дементьєва, Т. Зайцева, А. Комарова, О. Куревіна, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, О. Ростовський, О. Рудницька та інші.

Мета цієї роботи – розгляд питань розвитку естетичних потреб молодших школярів у процесі шкільної хорової діяльності.

Розглядаючи проблему активізації творчої діяльності учнів молодших класів як засіб формування естетичних потреб Л. Коваль та О. Крамчанінова приходять до висновків, що розвиток культурних потреб відбувається не стихійно, а являє собою динамічний і керований процес. Вчені наголошують, що естетичні потреби є результатом розвитку всієї культури суспільства, а з іншого боку – самі визначають розвиток цієї культури. Естетичні потреби дитини полягають у прагненні сприйняття в конкретно-чуттєвій формі тих явищ, що органічно пов'язані з її життям, запитамі, з тим, що хвилює її, викликає глибокі емоції. Активізація їх засобом пробудження творчої діяльності на хорових заняттях набуває особливого значення, адже заняття співом приводять у дію всю систему емоційного, конкретно-образного мислення. Звертаючись до почуттєво-емоційної сфери, художні образи дитячої хорової музики сприяють виникненню глибоких естетичних співпереживань, які в подальшому впливають на поведінку [1].

Діти молодшого шкільного віку відрізняються

несформованістю пізнавальних процесів, нерівномірністю розвитку мислення, що виявляється і на заняттях хору. Важливою метою в естетичному вихованні є формування в дітей потреби аналізування при сприйманні музичного вокально-хорового матеріалу. Частіше діти задовольняються найзагальнішими відповідями, залишаючись на поверхні усвідомлення музичного образу вокально-хорових творів. Значним фактором формування музичних потреб є вміння концентрувати увагу, вміння зосередитись у процесі роботи, адже саме стійка увага лежить в основі мислення і інтересів.

З метою формування музичних потреб у молодших школярів на хорових заняттях слід використовувати методи і прийоми роботи, основані на емоційному впливі дитячого хорового мистецтва на особистість. Яскраві художні образи різнохарактерних дитячих пісень повинні викликати у дітей емоційний відгук. У процесі формування музичних потреб слід розвивати в дітях навички музичного мислення, щоб не тільки емоційно, але й свідомо діти могли сприймати і виконувати твори. Для цього слід вчителю розробляти відповідні творчі завдання, метою яких є емоційно-свідоме ставлення до хорового твору, вміння слухати й усвідомлювати, аналізувати й оцінювати зміст пісень.

Допомогти молодшим школярам сприймати художні образи дитячих хорових творів повинно вміння аналізу засобів музичної виразності (мелодія, ритм, тембр, динаміка). Підготовка дітей до сприймання й оцінки творів вимагає вступного слова вчителя, а його обсяг, зміст і форма визначаються специфікою стилю і жанру музичного твору, рівнем підготовки дітей. Однак обов'язковою умовою проведення такої бесіди є строга систематизація теоретичних відомостей, які даються учням. Учитель повинен побудувати свою розповідь так, щоб підкреслити найважливіші критерії естетичної цінності музики – ідейно-емоційний зміст, характеристику музичного образу, особливості форми твору – і підвести школярів до їх свідомого засвоєння. Усе це допоможе сформуванню у дітей “модель оцінного судження”, на яку можна спиратися у процесі самостійної оцінної діяльності. Чим складніший музичний твір, чим менш конкретно виражено у музичній мові його образний зміст, тим повніше вчитель повинен розкривати його художнє багатство та окремі виражальні особливості музичної мови. У процесі аналітичного розбору музичних творів діти під керівництвом вчителя вчать помічати найдоступніші виражальні засоби, що розкривають зміст твору, визначати особливості музики, настрої та почуття, якими вона пройнята.

На хорових заняттях з молодшими школярами учитель спочатку сам характеризує вокально-хоровий твір, оскільки дітям це ще важко зробити. Однак поступово він повинен різними засобами активізувати увагу, мислення, образне сприймання школярів,

надавати їм більше творчої самостійності, можливості самим характеризувати той чи інший твір. Такий розбір музичних творів спонукає дітей уловлювати сутність музики і водночас усвідомлювати джерела своїх вражень, ті компоненти музичного матеріалу, які викликають різні асоціації. Добре, коли вчитель порівнює відповіді, при цьому не слід обмежувати дитячу фантазію, емоційно-образне сприймання музики, асоціації, які вона викликає.

Нарівні зі свідомістю великого значення набуває й емоційність сприймання музики. Б. Теплов стверджував, що сприйняття музичного мистецтва повинно починатися з почуття, без нього воно стає неможливим: „У музиці ми через емоцію пізнаємо світ” [5, с. 23]. Щоб в учнів склалася певна думка про музичний твір, вони повинні пережити його. Учителю у процесі бесіди слід створити емоційну атмосферу, активізувати емоційне сприймання дітей. Доповнюючи музику яскравими та образними поясненнями, учитель може навести доступні для дитини життєві і художні асоціації, широко використати зіставлення та порівняння різних творів мистецтва, що дозволяє підкреслити різноманітність художніх образів (можна запропонувати розглянути картини та інше). Засвоєні поняття про сутність естетичної цінності можуть стати особистісними переконаннями, стійкими оцінними принципами, якщо вони формуються на основі живого, активного сприймання, безпосереднього спілкування з художніми творами. Кваліфіковані пояснення вчителя, що точно й гнучко аналізують образну структуру, можуть вплинути на сприймання дітей, допомогти їм розібратися у художніх якостях твору лише за умови, коли вони поєднуються з ілюстрацією самого музичного матеріалу. Важливо, щоб виконавська інтерпретація точно відповідала кваліфікованим поясненням вчителя, словесній характеристиці особливостей художнього образу, підтверджувала її. А теоретичні знання допомагають пояснити учням особливості музичної мови: мелодії, темпу, сили звучності, звучання регістрів та ін. Дитяче хорове виконавство, виразність якого досягається лише тоді, коли учень глибоко відчуває та розуміє ідейно-емоційний зміст твору, виховує вміння розкривати своє ставлення до музики.

Звучання музики є необхідним матеріальним середовищем, яке збуджує діяльність слухової системи і викликає музичне переживання, має емоційний характер, але тільки емоціями не обмежується, музика впливає всебічно: і на волю, і на мислення, і на логічне почуття; у сфері естетичної свідомості виступає відчуттям форми, яка передбачає здібності сприймати структурну організацію художнього твору, його досконалість.

Усвідомлення дитиною емоційного змісту твору здійснюється не тільки у процесі слухання і виконання творів, але й за допомогою слова і візуально. Саме таке поєднання створює можливість

формування усвідомлених музичних потреб. При розучуванні твору вчитель може надати дітям (на дошці, за допомогою технічних засобів або плакатів декілька словесних характеристик хорової пісні, наприклад: весела, сумна, рухлива, життєрадісна, похмура, повільна і таке інше. Учні поступово усвідомлюють емоційно-сміслові характеристики та поступово буде збільшуватися їх кількість, одночасно будуть ускладнюватися і творчі завдання на розвиток аналізу музичної мови пісенних творів.

Емоційне сприйняття дитячої хорової музики розвивають різноманітні завдання, наприклад, визначення настрою пісні, порівняння характеру пісень, їх художніх образів, які можуть бути контрастні за характером, виявлення зміни ритму, темпу, динаміки, ладу та інші. За допомогою порівняння і узагальнення ми зосереджували увагу дітей на сприйнятті засобів виразності. Використовували ігрові моменти, які сприяли створенню ситуацій, спрямованих на активізацію музичних потреб. Наприклад, прослухавши українські дитячі пісні “Косарі” та “Зацвіла в долині”, далі пропонуємо дітям визначити характер цих пісень та виконати пластичні рухи. Після виконання таких завдань рухи дітей стають більш осмисленими та адекватними характеру і образу творів, посилюється емоційний відгук на музику. Діти вчаться також висловлювати свої враження і думки про характер творів. Поступово завдання ускладнюються, дітям не повідомляється назва творів, на основі відповідей і рухів робляться висновки про усвідомлення твору дітьми.

Яскравий слід залишають у свідомості учнів та впливають на формування естетичних потреб молодших школярів традиційні свята – День Букваря, Свято віршів і пісень, вони створюють естетичний клімат, який формує естетичне ставлення до дійсності. Засобами активізації естетичної діяльності є різноманітні форми творчого змагання – фестивалі мистецтв, огляд юних талантів.

Метою творчих завдань є відчуття школярами радості від творчості, бо з нею пов'язана емоційна чутливість до музики. Хоча хорові заняття виступають колективним видом дитячої музичної діяльності, важливо на заняттях хору створити умови для творчого виявлення кожній дитині, незалежно від її можливостей. Творча діяльність повинна пронизувати все заняття, всю його структуру. Метод дитячої творчості повинен гармонійно входити в процес навчання. Окрім співу він не виключає пояснення, розповідь, ілюстрацію. Завдання цього методу полягає саме в тому, щоб допомогти учням самостійно оперувати знаннями, уміннями і навичками. При співі, наприклад, можна запропонувати учням проплескати ритм пісні та ін. Вищий етап творчості – це створення творчих вокальних імпровізацій.

Прагнення до вираження себе в поезії, музиці, образотворчому мистецтві закладене в основі дитячої психіки: бажаючи створити щось

своє, учень по-своєму переробляє одержану інформацію. Метод творчої імпровізації допомагає розвинути естетичний смак учнів, здатність гостріше реагувати на прекрасне. І серед простих видів репродуктивної творчості також може бути елемент творчості. Досвід впевнює, що імпровізаційні вміння розвиваються успішніше, коли йти до хорової музики через поезію. Спочатку учні висловлюють свої думки прозою, пізніше – починають створювати вірші. Найвищий етап – створення музики – є найскладнішим, тому що окрім здібностей необхідна творча уява. Творча діяльність, таким чином, є одним із шляхів формування естетичних потреб.

Одним з важливих чинників у розвитку естетичних потреб на хорових заняттях є використання такого виду музичної діяльності як гра на простих музичних інструментах, завдяки чому можна створювати інструментальне супроводження при співі. З цією метою можливо використовувати барабани, трикутники, хроматичні сопілки та інші інструменти. Наприклад, завдяки простій конструкції легко навчитися грати на сопілці, яка має чудове темброве забарвлення. Невпізнаним стає хорове заняття, коли діти починають грати. Використання такого виду музичної діяльності на занятті хору молодших школярів створює емоційні ситуації творчості, сприяє поліпшенню знань з музичної грамоти, адже кожен ритмічний рисунок, кожна мелодія міцно закарбовуються в дитячій пам'яті. Становиться можливою самостійна музична підготовка вдома.

О. Рудницька піднімала питання про зацікавлення дітей музикою, необхідною у розвитку особистості. Вона прийшла до висновків, що музично-естетичне виховання слід направляти на розвиток у школярів здібності глибоко засвоювати і переробляти музичну інформацію, правильно визначати справжні цінності музичного мистецтва, самостійно аналізувати й творчо оцінювати їх. В основі сприймання творів мистецтва, наголошувала дослідниця, лежать безпосередній емоційний відгук, відчуття і переживання, що виражаються в інтуїтивній оцінці – подобається чи “не подобається”. Розвинена естетична оцінка художньої творчості потребує глибокого усвідомлення своїх почуттів, вміння пояснити емоційне ставлення до твору з позицій певних естетичних поглядів й уявлень про мистецтво. Для розвитку оціночної діяльності у молодшому віці великого значення набувають зорові уявлення. В учнів початкових класів переважає конкретне, наочно-образне мислення, тісно пов'язане з їх життєвим досвідом. Дітям цього віку доступніша музика, яка відображає близький дитячій свідомості світ іграшок, живої природи, казок. Саме такими є твори, які написані для дітей.

Підготовка дітей до сприймання й оцінки вокально-хорових творів вимагає вступного слово вчителя, його обсяг, зміст і форма визначаються специфікою стилю і жанру твору, рівнем підготовки дітей. Однак обов'язковою умовою проведення такої бесіди є строга систематизація теоретичних відомостей, які даються учням. Учитель повинен

побудувати свою розповідь так, щоб підкреслити найважливіші критерії естетичної цінності музики – ідейно-емоційний зміст пісні, характеристику музичного образу, особливості форми твору – і підвести школярів до їх свідомого засвоєння. Усе це допоможе сформувати у дітей “модель оцінного судження”, на яку можна спиратися у процесі самостійної оцінної діяльності. Чим складніший музичний твір, чим менш конкретно виражено у музичній мові його образний зміст, тим повніше вчитель повинен розкривати його художнє багатство та окремі виражальні особливості музичної мови. У процесі аналітичного розбору музичних творів діти під керівництвом вчителя вчать помічати найдоступніші виражальні засоби, що розкривають зміст твору, визначати особливості музики, настрої та почуття, якими вона пройнята.

На якість формування естетичних потреб молодших школярів у педагогічному процесі, на думку багатьох вчених, впливають естетико-художня і етична цінність вокально-хорових творів, їх відповідність віковому рівню естетичної свідомості (смаків, почуттів, оцінок та ін.), та методи освоєння.

На жаль, у сучасній школі можливості дитячої хорової музики в естетичному вихованні школярів не використовуються в повній мірі. Це проблема, яка потребує значної уваги у XXI столітті, коли значення естетичного розвитку дитячої особистості ні в кого не викликає сумнівів. Сучасна українська школа потребує нових підходів у музично-естетичному навчанні і вихованні школярів, спрямованих на формування потреб у спілкуванні з мистецтвом.

Література

- 1. Коваль Л. Г.** Воспитание чувства прекрасного / Л. Г. Коваль. – К. : Радянська школа, 1983. – 120 с.
- 2. Кабалевский Д. Б.** Воспитание ума и сердца: Кн. для учителя. / Д. Б. Кабалевский. – М. : Просвещение, 1984. – 206 с.
- 3. Педагогика искусства: современные тенденции развития, история, опыт // Сб. статей по материалам II Международного научно-практического форума (19-21 ноября 2013 г. – М. : ИХО РАО, 2013.**
- 4. Струве Г. А.** Школьный хор. – М. : Просвещение, 1981.
- 5. Теплов Б. М.** Психология музыкальных способностей // Б. М. Теплов Избранные труды: в 2 т. – М. : Педагогика, 1985. – Т. 1. – 328 с.
- 6. Рудницька О. П.** Восприятие музыки и педагогическая культура учителя / О. П. Рудницька. – К. : КГПИ, 1992. – 96 с.

Сбітнева О. Ф. Розвиток естетичних потреб молодших школярів на хорових заняттях.

У статті досліджується проблема розвитку музично-естетичного виховання молодших школярів на хорових заняттях. Естетичні потреби є важливим компонентом музичної свідомості дітей, які не розвивається стихійно, а потребують уважного

педагогічного керування з боку вчителя. Творча активність молодших школярів не приходить сама по собі, вона формується та розвивається тільки в музичній діяльності. Активність творчої діяльності на уроці, якість засвоєння школярами набутих знань знаходяться у прямій залежності від організації уваги, яку повинен підтримувати мудрий педагог. Важливим методом розвитку музичної грамотності буде застосування в роботі елементів проблемного навчання.

Ключові слова: естетичні потреби, молодщі школяри, хорові заняття.

Сбитнева Е. Ф. Развитие эстетических потребностей младших школьников на хоровых занятиях

В статье исследуется проблема развития музыкально-эстетического воспитания младших школьников на хоровых занятиях. Эстетические потребности являются важным компонентом музыкального сознания детей, которые не развиваются стихийно, а требуют внимательного педагогического управления со стороны учителя. Творческая активность младших школьников не приходит сама по себе, она формируется и развивается только в музыкальной деятельности. Накопление музыкальных впечатлений осуществляется в различных формах хоровой деятельности – хоровых занятиях, подготовкой к концертам, слушании и анализа детских песен, инсценировки песен. В творческой работе с детьми следует использовать разнообразную классическую, современную и народную музыку с яркими музыкальными образами.

Ключевые слова: эстетические потребности, младшие школьники, хоровые занятия.

Sbitnieva O. F. Development of Aesthetic Needs of Junior Students on Choral Lessons.

In the article the problem of development of musical and aesthetic education of younger pupils in choral classes are examined. Aesthetic needs are an important component of the musical consciousness of the children which do not develop spontaneously, but require careful pedagogical care by teachers. Activization of the creative activity of pupils of elementary school is an important means of formation of aesthetic needs. Creative activity of younger school pupils does not come by itself, it is formed and developed only in musical activity. Creative activity in the classroom, the quality of learning by pupils acquired knowledges, which are in direct dependence of the organization of attention in the classes, which should support a wise teacher.

The important method of the development of musical literacy will be used in the work with the elements of problem learning. The accumulation of musical experiences are expressed in various forms of choral activities and choral classes, preparing to the concerts, listening and analysis of children's

songs, dramatizations of them. It is important to use a variety of classical, modern and folk music with vivid musical images in the creative work with children. Children should love music, interest generally in art. Creating emotional situations, use stories about music, which represent teacher, will contribute the development of the ability to learn and work with musical information, correctly determine the true values of musical art and independently analyze and rate them.

Key words: aesthetic needs, younger students, choral classes.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2016 р.

Прийнято до друку 30.05.2016 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Сташевська І. О.

УДК 377.6

А. О. Михайлова

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНТОНАЦІЙНОЇ РОБОТИ В КУРСІ СОЛЬФЕДЖІО

Проблема виховання музичного слуху, мислення і чистоти інтонування – одна з надзвичайно актуальних у музичній педагогіці, незважаючи на велику кількість існуючих посібників, підручників, збірників диктантів і інших подібних видань. Особливо вагомо стає вислів Б. Асаф'єва: «В музице ничего не существует вне слухового опыта» [2, с. 156]. Предмет сольфеджіо має широке музично-виховне значення для діячів музичного мистецтва, а особливо для студентів-музикантів у процесі навчання. Він впливає на свідомість майбутнього музиканта, на його здатність осмислити, оцінити і глибоко, адекватно композиторському задуму, стилю, жанру і виконавської інтерпретації сприйняти твір, у найдрібніших елементах музики, окремих інтервалах і ступенях, відчувати вплив цілого.

Не можна приховати того факту, що виховання молодих музикантів – тривалий і складний процес. Тому питання виховання слуху і чистого інтонування на початковому етапі навчання дуже важливе і становить сферу наукового інтересу в умовах сучасності.

На основі визначення в словнику Г. Рімана, можна зробити висновок, що «сольфеджіо» – це вокальна вправа для розвитку слуху і здатності точно схоплювати тон, вправа в музичному читанні для учнів всіх спеціальностей [5, с. 279]. Але це точка зору педагогів минулих століть обмежується тим, щоб прищепити навички читання з листа і слухання при підготовці музиканта-професіонала. Дуже важливо розвинути слух учнів, який в свою чергу є визначальним у процесі придбання всіляких музичних навичок, зокрема інтонування. Історія предмета сольфеджіо дала багато різних методів розвитку слуху. Вони